

ПЕДАГОГІЧНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА: СВІТОВИЙ КОНТЕКСТ

УДК 377/378-058.17

ЗДОБУТКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У МЕКСИЦІ

Олена Жижко

В статті представлено результати науково-педагогічного дослідження, метою якого був аналіз здобутків інклюзивної освіти дорослих у Мексиці. Автором встановлено, що інклюзивність програм мексиканської системи освіти дорослих виражається у розробці спеціальних курсів для дорослих з фізичними і розумовими вадами, емігрантів, представників етнічних меншин та інших категорій дорослого населення.

Ключові слова: освіта дорослих, інклюзивна освіта, освітні програми для різних категорій дорослого населення; система освіти Мексики.

Нині освіта дорослих виступає ареною інтенсивної міжнародної співпраці, яку координують Інститут ціложиттєвого навчання ЮНЕСКО та Міжнародна рада освіти дорослих. На VI Міжнародній конференції з освіти дорослих (м. Белен, Бразилія, 2009 р.) зазначилося, що освіта дорослих, будучи відносно самостійним соціокультурним інститутом, має бути інклюзивною, сприяти залученню до освітніх програм дорослих з фізичними і розумовими вадами, віл-інфікованих, емігрантів, біженців, представників етнічних меншин, ув'язнених, подоланню соціальної нерівності, боротьбі з расизмом і ксенофобією. Якісне інклюзивне навчання вказаних груп дорослого населення, його нормування та реалізація матимуть випереджаючий вплив на економіку, політику, науку, право, безпеку, ідеологію, мораль, сприятимуть досягненню високого рівня соціального стандарту, покликаною реалізовувати прагнення людей до гуманізації соціуму. У цьому зв'язку набуває особливої важливості вивчення здобутків інклюзивної освіти дорослих у різних країнах світу, зокрема Мексиці.

В Україні за останні півстоліття роль і функції освіти дорослих неодноразово змінювалися, вони набували нових ознак і якостей. На початку ХХІ ст. українські науковці (Н. Бідюк, В. Кремень, Л. Лук'янова, Н. Нічкало О. Огієнко, Н. Протасова, Л. Пуховська, Л. Сігаєва та ін.), слідуючи ідеям, що представлені в документах МОП та ЮНЕСКО вважають, що метою освіти дорослих є соціально-економічна адаптація дорослої людини до перетворень, що відбуваються в суспільстві; пролонгований процес і результат розвитку й виховання особистості за допомогою освітніх програм та шляхом реалізації освітніх послуг упродовж життя.

Мета цієї статті – представити результати науково-педагогічного

дослідження здобутків інклюзивної освіти дорослих у Мексиці.

Освіта дорослих у Мексиці присутня в таких компонентах, як вища та післядипломна освіта (формальна модель); курсах підвищення кваліфікації спеціалістів різного профілю, курсах з різних дисциплін (іноземні мови, бухгалтерія, курси для вчителів тощо), наукових клубах, мистецьких, музичних, танцювальних, спортивних тощо курсах та гуртках, тобто в усіх навчальних заходах, що систематично організуються для дорослих поза рамками офіційної освіти та спрямовані на те, щоб задовольнити інтереси певних груп населення – в неформальній освіті.

Проведений нами науково-педагогічний аналіз показав, що у Мексиці проблеми освіти дорослих вивчали Ф. Адам, А. Алькала, П. Касау, П. Латапі-Сарре, Р. Лудохоський, Л. Родрігес, І. Фермін-Гонсалес та ін.

Починаючи з кінця 90-х рр. ХХ ст. урядом Мексики за підтримки Міністерства освіти, Міністерства національної оборони, Національного інституту освіти дорослих, Національної ради з освіти для життя і праці, Міністерства охорони здоров'я, Федерального виборчого інституту, Національного інституту жінки, Національного інституту дорослих третього віку, Національної комісії з розвитку індіанських етнічних груп, Національної системи інтегрального розвитку сім'ї, Міністерства праці та соціальної превентивності, Національної комісії з прав людини, розроблені такі інноваційні інклюзивні програми з освіти дорослих: «Новий підхід до освіти дорослих», «Модель освіти для життя й праці», «Громадська площа», «Програма Міністерства національної оборони, Міністерства освіти і Національного інституту освіти дорослих», «Нульове відставання», «Програма для мексиканців, які живуть закордоном», «Програма «Можливості» – Національний інститут освіти дорослих», «Культурні місії», «Дистанційна неповна середня освіта для дорослих», «Центри позашкільної освіти», «Програма Альфа-ТВ», «Я можу», «Цивільна підготовка», «Програма гендерної рівності», «Навчання для праці дорослих третього віку», «Навчання з охорони репродуктивного здоров'я» та ін. *Схарактеризуємо надалі деякі з державних програм, метою яких є неформальна освіта дорослих* [1, с. 53].

«Модель освіти для життя й праці» – МЕВІТ (*El Modelo de Educación para la Vida y el Trabajo – MEVyT*) – є інноваційною національною навчальною програмою для молоді й дорослих, які знаходяться в умовах соціально-економічної маргіальності, що базується на потребах та інтересах цієї групи населення: отримання знань для акредитації базової освіти, а також знань, умінь, навичок в різних галузях повсякденного життя й трудової діяльності.

МЕВІТ діє за допомогою таких установ як Міністерство освіти, Культурні місії, Центри базової освіти для дорослих, Центри позашкільного навчання і Центри освіти дорослих. У 2010 р. МЕВІТ була впроваджена майже в усіх штатах й муніципалітетах країни завдяки програмі «Освіта для життя і праці» (*Educación para la Vida y el Trabajo*), розробленій Національною радою з освіти для життя і праці та яка має своїм підґрунтям теорію освіти упродовж всього життя [6, с. 9].

Розглянемо надалі на прикладі МЕВІТу структуру програм з неформальної освіти дорослих. Важливо зазначити, що у розбудові курикулуму

МЕВІТу приймали участь не тільки фахівці з освіти дорослих, а й також представники державних та громадських організацій країни, що дозволило значно збагатити навчальну програму, розробити зміст наскрізних осей (ісп. – *ejes transversales*) курикулуму за допомогою безпосереднього досвіду спеціалістів в трудовій, гендерній, оздоровчій та інших галузях. Важливу роль у курикулярній розбудові й реалізації зіграло також співробітництво державних та громадських організацій. Прикладом цього є спільний проект Міністерства національної оборони, Міністерства освіти і Національного інституту освіти дорослих (SEDENA-SEP-INEA), метою якого була розробка навчального матеріалу й проведення курсу «Освіта для життя і праці», що став одним з попередників МЕВІТу [2, с. 19].

Теоретико-методологічною базою програми МЕВІТу є соціально-педагогічна парадигма, за якою, потреба у навчанні викликана основними життєвими потребами дорослої людини. Концепція навчання дорослих цієї програми ґрунтується на ідеях конструктивізму і когнітивізму, а також постулатах Всесвітньої конференції з освіти для всіх: задоволення основних освітніх потреб (Джомтєн, Таїланд, 1990 р.), V Міжнародної конференції з освіти дорослих 1997 р., та Регіональних рамок дій для навчання молоді та дорослих в Латинській Америці і Карибському басейні (2000–2010 рр.), за якими, освіта повинна задовольняти основні потреби людини, а також підвищувати її почуття власної гідності, свободи, національної приналежності, мультикультуралізму, розвивати когнітивні здібності тощо [1, с. 56].

МЕВІТ є програмою з освіти дорослих, курикулум якої знаходиться у постійній розбудові за рахунок використання накопиченого позитивного життєвого та навчального досвіду слухачів, що вони отримали на попередніх освітніх рівнях, через групове обговорення та рефлексію щодо традиційних та інноваційних методів навчання тощо. Однією із принципових особливостей МЕВІТу, що відрізняє її від існуючих раніше програм з освіти дорослих в Мексиці, є поєднання в процесі навчання інформаційних, виховних та професійних аспектів, які сприяють розвитку компетенцій, а не абстрактних знань, відокремлених від практики [2, с. 34].

Отже, основною метою МЕВІТу є розвиток у молоді та дорослих, які не мали змоги навчатися у відповідному віці, або не закінчили навчання, компетенцій як базової, так і професійно-технічної освіти, а також «освіти для життя» через гнучкий, відкритий до змін та модифікацій, критичний, різносторонній курикулум. Конкретними цілями програми є такі:

- розвиток загальноосвітніх компетенцій: комунікації, мислення, рефлексії, аналізу, розв'язання проблем; та базових навичок: читання, письма, математичних вправ, розуміння навколишнього світу;
- зміцнення позитивної поведінки та морально-етичних цінностей, зокрема, почуття власної гідності, відповідальності та поваги до інших;
- прищеплення життєвої позиції, заснованої на гендерній рівності, відстоюванні прав людини, міжкультурному розумінні та толерантності, розбудови індивідуальної та соціальної ідентичності, плануванню й побудові власного майбутнього, прагнення до покращення свого життя [2, с. 42].

Навчальні програми МЕВІТу розробляються з урахуванням потреб

кожної категорії дорослих: бідних селян, робітників, жінок, безробітної молоді, дорослих з фізичними і розумовими вадами, віл-інфікованих, емігрантів, представників етнічних меншин, ув'язнених та ін.

Результати нашого дослідження свідчать, що система освіти дорослих Мексики є інноваційною й інклюзивною. Так, окрім загальних навчальних програм, розрахованих для будь-якої категорії дорослих, МЕВІТ розробляє спеціальні пропозиції для таких верств населення Мексики як дорослі з фізичними і розумовими вадами, віл-інфіковані, емігранти, представники етнічних меншин та ін. Для кожної групи передбачено особливий навчальний план з урахуванням потреб її представників. Розглянемо надалі деякі з цих курикулярних проектів: для інвалідів, індіанців, тимчасових робітників.

Одним з навчальних проектів МЕВІТу для інвалідів є адаптація програми для сліпих і слабозорих за допомогою шрифту Брайля та аудіоматеріалу. В цьому проекті, що розпочався за ініціативою Національного інституту освіти дорослих та громадських організацій, які займаються освітою сліпих і слабозорих людей, використовується друкований матеріал МЕВІТу для розробки інтерактивного дикталографічного програмного забезпечення, а також аудіозапису тексту підручників та іншого навчального матеріалу, що відтворюється на комп'ютерах «громадських площ», призначених для використання учнями МЕВІТу [4, с. 21].

Іншим інклюзивним проектом МЕВІТу є розробка двох навчальних програм для індіанців: «Двомовні інтегровані індіанці» (Indígena Bilingüe Integrado – MIBI) та «Двомовні індіанці із знаннями іспанської мови як другої» (Indígena Bilingüe con español como segunda lengua – MIBES). Метою даного проекту є надання базового і професійно-технічного навчання представникам численних етнічних груп Мексики їх рідними мовами, використовуючи навчальний матеріал, пов'язаний з їхній соціально-культурним життям, а також навчання іспанської мови, збереження знань їхнього власного діалекту та самобутності культури. Конкретними цілями програм є такі:

- навчити дорослих індіанців використовувати письмову форму як власної мови, так й іспанської, а також роз'яснити, які можливості особистісного та професійного розвитку несе це уміння.
- навчити дорослих індіанців читати власною та іспанською мовами та виражати свої думки з різних тем письмово.
- навчити дорослих індіанців зберігати власну культуру і мову через її активне усне та письмове використання [3, с. 22].

Програма «Двомовні інтегровані індіанці» розрахована на дорослих представників корінних індіанських народів, які володіють власною етнічною мовою та мають середній або високий рівень володіння іспанською мовою. Ця програма передбачає комбінування у процесі навчання матеріалу як індіанською, так і іспанською мовами.

Програма «Двомовні індіанці із знаннями іспанської мови як другої» спрямована на представників етнічних груп, які не володіють, або мають незначні знання іспанської мови. Навчання розпочинається двома мовами водночас, проте, писати слухачі навчаються спочатку рідною мовою, а іспанську використовують в усній формі. Пізніше вони навчаються також

писати іспанською [3, с. 26].

Проект ґрунтується на концепції алфаветизації дорослих, за якою навчання читанню-письму-лічбі є процесом, безпосередньо пов'язаним з розв'язанням повсякденних життєвих проблем, а також на міжкультурній парадигмі навчання білінгвів, що сприяє розвитку культурного розмаїття. Так, навчаючись двома мовами водночас, слухач використовує у кожній окремій ситуації саме ту мову, яку вважає доречною у цьому контексті. Навчившись писати, учень так само вирішує, якою з двох мов він буде писати ту чи іншу роботу.

Навчальний метод, що використовується у програмах «Двомовні інтегровані індіанці» та «Двомовні індіанці із знаннями іспанської мови як другої», складається з трьох етапів:

1) початкового, метою якого є розпочати спілкування із слухачами, «розворушити» їх, дати їм впевненість в собі, бажання висловлювати свої думки у присутності інструктора та інших членів групи, сприяти їх участі в заняттях, зміцненню і поліпшенню їхньої самооцінки, підвищенню відповідальності за навколишнє середовище, за збереження своєї самотньої культури й мови, за знання і відстоювання своїх прав, сприяння розвитку міжкультурних відносин, розбудови власного майбутнього та покращення свого життя тощо;

2) основного, протягом якого учням пропонуються завдання для зміцнення їх знань, умінь і навичок з математики, читання й письма, метою якого є розвиток мислення і заохочення активної участі в заняттях через усвідомлення своїх когнітивних можливостей та здібностей до навчання;

3) кінцевого, що націлений на заохочення критичного осмислення представниками корінних індіанських народів їхніх успіхів у вивченні математики, читання й письма, розвитку їхніх знань, умінь, навичок, а також практичної користі від набутої інформації й нових здібностей; сприяння груповій та індивідуальній евалюації знань, перегляду поглядів і цінностей щодо приватного й громадського життя і гармонійного співіснування у мультикультурному світі [3, с. 31].

Слід звернути увагу, що оцінювання є частиною навчального процесу, тому проводиться постійно впродовж навчання. Окрім ординарного оцінювання, дорослі можуть здати екзамени для отримання атестату про початкову або неповну середню освіту.

Поряд з програмами для інвалідів й індіанців вважаємо доцільним розглянути таку спеціальну програму МЕВІТу як «Навчання тимчасових сільськогосподарських робітників-мігрантів» (*Atención a Jornaleros Agrícolas Migrantes*), яка стала продовженням розпочатої у 2003 р. програми «Розвиток і вдосконалення міжкультурної освіти для мігрантів» (*Fomentar y Mejorar la Educación Intercultural para los Migrantes*). Ця група дорослих вважається найбільш вразливою: до неї відносять представників індіанських етнічних груп з півдня Мексики, а також з інших регіонів, які виїжають із своїх осель у пошуках заробітку до північних штатів країни. Програма спрямована на надання їм професійно-технічної кваліфікації в галузі сільського господарства та навчання іспанській мові. Навчання проводиться у сільськогосподарських таборах, де проживають тимчасові робітники, гуртожитках, неформальних

поселеннях, а також у місцях походження цієї категорії дорослих. Сьогодні ця програма активно діє у штатах Нижня Каліфорнія, Нижня Південна Каліфорнія, Герреро, Мічоакан, Наяріт, Оахака, Сан Луїс Потосі, Сіналоа, Веракрус [5, с. 11].

Для використання позитивного досвіду мексиканської системи освіти дорослих та здобутків інклюзивної освіти в національному контексті вважаємо необхідним проаналізувати «Програму для мексиканців, які живуть закордоном» (*Programa para Comunidades Mexicanas en el Exterior*), у зв'язку з аналогічною ситуацією Мексики і України щодо великої кількості населення, яке виїжджає на заробітки до США з Мексики та до Європейських держав з України.

«Програма для мексиканців, які живуть закордоном» розпочалася у 1990 р. за ініціативою Національного інституту освіти дорослих, Міністерства закордонних справ і мексиканських консульств та має за мету надати можливість мексиканським мігрантам завершити свою базову освіту, не втратити знання рідної мови, зберегти рідну культуру і традиції, вивчити мову країни, в яку вони емігрували, підтримувати своїй дітей у їх навчанні й допомагати їм отримати щонайменш базову освіту, знати свої права й відстоювати їх, отримати початкову професійно-технічну підготовку для зростання у своїй трудовій діяльності й покращення рівня свого життя [2, с. 63].

Виконане нами науково-педагогічне дослідження показало, що більшість мексиканців, які емігрують до США у пошуках заробітку, є бідними неписьменними селянами, тому процес їхньої інтеграції у соціум північно-американського сусіда є занадто складним. В цілому, мексиканські мігранти у США живуть відокремлено у «районах мексиканців», де можуть практично усе життя спілкуватися на іспанській мові, тому є багато людей (в основному, мігранти першого покоління), які не вивчають англійську мову і навіть відчують певну зневагу до неї. Проте ця ситуація веде до того, що мігранти усе життя залишаються некваліфікованими робітниками з низьким заробітком та низьким рівнем життя. У деяких випадках це «замкнене коло» веде до пияцтва, наркоманії, злочинності тощо.

Отже, такий стан речей турбує уряд Мексики, за ініціативою якого була розроблена модель дистанційного автодидактичного навчання, що є сумісним з роботою та сімейними обов'язками мігрантів. Програма спрямована не тільки на мексиканських, а також і на інших іспаномовних мігрантів старших 15 років, які проживають у США, та не отримали або не закінчили базову освіту. Вона має дві форми: 1) очну у навчальних групах з постійною присутністю й допомогою інструкторів; 2) «громадські площі», що пропонують як очне, так і дистанційне (за допомогою інтернету та навчальних відео і телепередач) навчання [2, с. 67].

Отже, на базі проведеного нами аналізу програм з неформальної освіти дорослих Мексики можемо виділити такі здобутки їх інклюзивності: залучення до освітніх програм різних категорій населення, у тому числі дорослих з фізичними і розумовими вадами, емігрантів, представників етнічних меншин; уведення у загальний курс альтернативних предметів, які мотивують до навчання різні категорії населення; надання слухачам можливості обрати

курси, що необхідні їм для трудової діяльності, а також акредитувати деякі предмети у різних навчальних закладах; широке використання технологічних засобів навчання, що дозволяє залучити до освіти осіб, які проживають у віддаленій місцевості.

Вважаємо за доцільне зазначити, що цей освітній сектор заслуговує на особливу увагу в сенсі обміну досвідом з аналогічним освітнім сектором України також через позитивні результати, досягнуті за перше десятиріччя ХХІ ст.: навчальні заходи з освіти дорослих набули розповсюдження й стали доступними майже усім групам дорослих, у тому числі бідним сільським робітникам, мігрантам, індіанським етнічним групам, інвалідам та ін., для кожної з яких пропонуються спеціально розроблені курси.

Список використаних джерел:

1. Жижко О. *Розвиток професійної освіти маргінальних верств населення Мексики : монографія / О. А. Жижко.* – Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2012. – 222 с.
2. *Instituto Nacional para la Educación de los Adultos, INEA. El Modelo Educativo para la Vida y el Trabajo (MEVyT).* – Мèxico: INEA, 2006. – 130 p.
3. *Instituto Nacional para la Educación de los Adultos, INEA. La alfabetización indígena en Mèxico.* – Мèxico : INEA, 2006. – 145 p.
4. *Instituto Nacional para la Educación de los Adultos, INEA. MEVyT Primaria en Braille.* – Мèxico : INEA, 2006. – 120 p.
5. *Instituto Nacional para la Educación de los Adultos, INEA. Programa de atención a jornaleros agrícolas migrantes.* – Мèxico : INEA, 2006. – 90 p.
6. *Instituto Nacional para la Educación de los Adultos, INEA, 2010 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.inea.gob.mx/index.php?option=com_content&view=article&id=53&Itemid=181*